3-SHO‘BA IQLIMGA CHIDAMLI TEXNOLOGIYALAR

Nukus · 16.10.2026

Kuzgi bug‘doyda ildiz va ang‘iz qoldiqlarining to‘planishi

Ismaylov Uzaqbay Embergenovich qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, professor, ORCID: https://orcid.org/0009-0006-7395-3488 · **Qozibayeva Nafosat Shavkatovna** tayanch doktorant, ORCID: https://orcid.org/0009-0005-5235-8711

Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti

DOI 10.66073/ReFocus-Conf/1610075

Iqtibos uchun: Ismaylov Uzaqbay Embergenovich, Qozibayeva Nafosat Shavkatovna. Kuzgi bug‘doyda ildiz va ang‘iz qoldiqlarining to‘planishi // Orolbo‘yi hududida suvdan foydalanish samaradorligi va sho‘rlanishning qishloq xo‘jaligi ekinlari hosildorligi hamda aholi hayot faoliyatiga ta’sirini monitoring va nazorat qilish uchun iqlimga chidamli innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish: xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Nukus, 2026. – B. 293–294. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1610075

Annotatsiya. Maqolada kuzgi bug‘doy yetishtirishda hosil yig‘ib olingandan keyin tuproqda qoladigan ildiz va ang‘iz qoldiqlari miqdori tahlil qilindi. Taqdim etilgan to‘qqizta variant bo‘yicha ildiz qoldig‘i 2,51–2,69 t/ga, ang‘iz qoldig‘i esa jadvalda ko‘rsatilgan qiymatlar bo‘yicha 1,154–1,41 t/ga oralig‘ida bo‘lgan. Ushbu qoldiqlar tuproqdagi organik modda aylanishi va daladagi o‘simlik qoldiqlarini boshqarishda muhim hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: kuzgi bug‘doy, ildiz qoldig‘i, ang‘iz qoldig‘i, organik qoldiqlar, tuproq unumdorligi, almashlab ekish.

Kirish

Kuzgi bug‘doy don yetishtirishda muhim ekinlardan biri bo‘lib, uning yetishtirish samaradorligi nav tanlash, ekish muddati va me’yorlari, almashlab ekish tizimi hamda agrotexnik tadbirlar bilan chambarchas bog‘liq. Hosil yig‘ib olingandan keyin dalada qoladigan ildiz va ang‘iz qoldiqlari ham ekin yetishtirish tizimining muhim tarkibiy qismidir. Ularning miqdori tuproqqa qaytadigan o‘simlik biomassasini tavsiflaydi va organik qoldiqlarni boshqarish bo‘yicha qarorlar qabul qilishda hisobga olinadi.

Ildiz qoldiqlari tuproqning turli qatlamlarida qoladi, ang‘iz qoldiqlari esa asosan hosil yig‘imidan keyin yer ustida saqlanadi. Ushbu qoldiqlarning parchalanish tezligi va tuproqdagi organik modda zaxirasiga qo‘shadigan hissasi namlik, harorat, tuproq xususiyatlari va qoldiqlarni qayta ishlash usuliga bog‘liq. Mazkur maqolada mavjud jadvaldagi kuzgi bug‘doy ildiz-ang‘iz qoldiqlari ko‘rsatkichlari umumlashtiriladi.

Egamov I.U. va Mo‘minova O.Z. kuzgi bug‘doyning ertapishar navlarini ekish muddati hamda ekish me’yorlarining don hosildorligiga ta’sirini o‘rgangan [1]. Ismailov D.U. va Ismaylov U.Y. qisqa navbatli almashlab ekish tizimlarida kuzgi bug‘doyning o‘sishi, rivojlanishi va hosildorligini tadqiq qilgan [2]. Mahmudov O‘.H. esa qisqa navbatli almashlab ekish tizimlarida kuzgi bug‘doyning o‘sishi, rivojlanishi, hosildorligi va don sifati ko‘rsatkichlariga e’tibor qaratgan [3].

Materiallar va metodlar

Dala kuzatuvlari va o‘lchovlarni tashkil etishda «Dala tajribalarini o‘tkazish uslublari», agrofizikaviy tahlillarda «Методика агрофизических исследований», matematik-statistik tahlilda esa Microsoft Excel dasturi va B.A. Dospexovning «Методика полевого опыта» qo‘llanmalaridan foydalanildi.

Natijalar

Variantlar bo‘yicha oldingi ekin qoldig‘i miqdori 2,51–2,69 t/ga oralig‘ida bo‘lgan. Eng kam miqdor 2-variantda – 2,51 t/ga, eng yuqori ko‘rsatkich esa 9-variantda – 2,69 t/ga qayd etilgan. Ang‘iz

qoldig‘i miqdori esa variantlar kesimida 1,154–1,410 t/ga ni tashkil etgan. Bunda eng past ko‘rsatkich 1-variantda – 1,154 t/ga, eng yuqori ko‘rsatkich 9-variantda – 1,410 t/ga aniqlangan.

Umuman olganda, jadvaldan ko‘rinib turibdiki, variantlar bo‘yicha oldingi ekin va ang‘iz qoldiqlari miqdorida ma’lum darajada farqlanish kuzatilgan. 4–9-variantlarda ang‘iz qoldig‘i miqdori 1–3-variantlarga nisbatan yuqoriroq bo‘lgan. Ayniqsa, 9-variantda oldingi ekin qoldig‘i ham, ang‘iz qoldig‘i ham eng yuqori qiymatga ega bo‘lib, mos ravishda 2,69 va 1,410 t/ga ni tashkil etgan. Bu ko‘rsatkichlar variantlarda tuproqqa qaytarilayotgan o‘simlik qoldiqlari miqdori turlicha ekanligini ko‘rsatadi.

1-jadval. Kuzgi bug‘doyda ildiz va ang‘iz qoldiqlari miqdori

Variant	Ildiz qoldig‘i, t/ga	Ang‘iz qoldig‘i, t/ga
1	2,60	1,154
2	2,51	1,158
3	2,52	1,156
4	2,58	1,32
5	2,60	1,33
6	2,56	1,36
7	2,61	1,36
8	2,62	1,39
9	2,69	1,41

Xulosa

Qoraqalpog‘iston Respublikasining janubiy hududlari (Amudaryo tumani) sharoitida kam sho‘rlangan o‘tloqi-allyuvial tuproqlarning oziq rejimini boshqarish, tuproq unumdorligini saqlash va kuzgi bug‘doyning «Davr» navidan yuqori don hosili olish bo‘yicha olib borilgan ilmiy-tadqiqot ishlari natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Tuproq unumdorligi va organik qoldiqlar dinamikasi. Eng yuqori ko‘rsatkich 9-variantda kuzatilib, ildiz qoldiqlari 2,69 t/ga va ang‘iz qoldiqlari 1,41 t/ga ni tashkil etdi. Bu ko‘rsatkich nazorat variantlariga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo‘lib, tuproqda chirindi hamda asosiy ozuqa elementlari (NPK) zaxirasini ko‘paytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Egamov I.U., Mo‘minova O.Z. Kuzgi bug‘doyni ertapishar navlarini ekish muddati va me’yorlarining don hosildorligiga ta’siri // Agro ilm. – №6. – B. 20–21.
2. Ismailov D.U., Ismaylov U.Y. Qisqa navbatli almashlab ekish tizimlarida kuzgi bug‘doyning o‘sishi, rivojlanishi va hosildorligi // Agro ilm. – №9. – B. 27–30.
3. Mahmudov O‘.H. Qisqa navbatli almashlab ekish tizimlarida kuzgi bug‘doyning o‘sishi, rivojlanishi, hosildorligi va don sifati ko‘rsatkichlari // Agro ilm. – №4. – B. 15–16.

DOI 10.66073/ReFocus-Conf/1610075